ROVANIEMEN HOVIOIKEUS
Valtakatu 10-12, 96200 Rovaniemi
Puh. 029 564 1800, Fax 029 564 1850
rovaniemi.ho@oikeus.fi

LAUSUNTO

10.9.2024 RHO/749/2024

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Viite Eduskunnan lakivaliokunnan asiantuntijakuuleminen: HE 63/2024 vp; Etäyhteyksien käytön edistäminen oikeudenkäynneissä yleisissä tuomioistuimissa

Asia Rovaniemen hovioikeuden lausunto

Yleistä

Etäyhteyksien käytön edistäminen oikeudenkäynneissä on perusteltua ja tarpeellista. Tekninen kehitys on vähentänyt etäyhteyksien käyttöön liittyviä haasteita, kuten todistelutarkoituksessa kuultujen henkilöiden kertomusten uskottavuusarviointia ja monijäsenisen tuomioistuimen kommunikointia istuntojen aikana sekä myös yleisöjulkisuuden toteutumista. Myös etäyhteyksien käytön yleinen arkipäiväistyminen tulee johtamaan yhä enenevässä määrin siihen, että asianosaiset haluavat käydä oikeutta etäyhteyksien välityksellä ja luottavat siihen, että tällainen oikeudenkäynti on yhtä oikeuden- ja asianmukainen kuin istuntosalissa pidetty normaali oikeudenkäynti.

Tuomioistuimen arvovallan ja kansalaisten luottamuksen ylläpito edellyttää kuitenkin aina, että etäyhteyksiin käytettävät laitteet ja järjestelmät toimivat häiriöttä ja että niillä välitettävä ääni ja kuva ovat laadultaan erinomaiset. Tämän turvaaminen vaati oivallista ja nopeasti saatavaa teknistä tukea häiriöiden varalta. Mikäli nämä edellytykset ei täyty, tuomioistuinten arvovalta ja kanssalaisten luottamus oikeudenkäyntien asianmukaisuuteen murentuu.

Hovioikeus hallituksen esityksestä lisäksi seuraavan.

Tuomarin osallistuminen oikeudenkäyntiin etäyhteydellä

OK 2 luku 15 § (Monijäsenisen tuomioistuimen jäsen)

Etäosallistuminen olisi pykälän mukaan mahdollista, mikäli siihen olisi aihetta ja puheenjohtaja harkitsisi sen soveliaaksi. Asia tulee olla aina puheenjohtajan päätäntävallassa.

Tuomaistuimen jäsenen ja erityisesti esittelijän mahdollisuus osallistua istuntoon etäyhteydellä olisi omiaan laajentamaan tuomareiden ja esittelijöiden rekrytointipohjaa, koska esimerkiksi Oulussa asuva tuomari tai esittelijä voisi osallistua Rovaniemellä pidettäviin pääkäsittelyihin etäyhteydellä aina kun se olisi sopivaa. Tämä vähentäisi myös matkakäräjistä aiheutuvia kustannuksia ja ajanhukkaa.

Esityksessä on todettu, että pykälä ei koskisi esittelystä ratkaistavia asioita ja että sillä ei ole tarkoitus muuttaa vallitsevaa oikeustilaa tältä osin. Vaikka esityksessä on lisäksi todettu, että tuomarilla ei ole subjektiivista oikeutta osallistua istuntoon etäyhteydellä, asiasta olisi kuitenkin epäselvyyksien välttämiseksi perusteltua säätää laissa vastaavalla tavalla kuin suullisen käsittelyn osalta.

Soveliaisuusharkinta olisi esityksen perustelujen mukaan tapauskohtaista soveliaisuusharkintaa. Harkinnassa huomion otettavat seikat on kirjoitettu esityksen perusteisiin kiitettävän kattavasti.

Hovioikeus lisäksi toteaa, että etäyhteyden käyttöön tulisi suhtautua pidättyvämmin lautamiesten ja muiden tuomioistuinten jäsenten kuin virkatuomareiden osalta. Toisaalta sotilasjäsenten on aiheellista ja sopivaa osallistua sotilasrikosasioiden käsittelyyn etäyhteydellä erityisesti poikkeusolojen aikana.

Kuten pykälän 1 momentista ilmenee, monijäsenisen tuomioistuimen puheenjohtajan tulisi olla aina henkilökohtaisesti läsnä kutsussa ilmoitetussa istuntopaikassa. Päinvastainen tilanne voisi johtaa epätietoisuuteen todellisesta istuntopaikasta ja ongelmiin prosessinjohdossa ja henkilötodistelun vastaanotossa. Muiden jäsenten etäyhteys tulisi järjestää lähtökohtaisesti tuomioistuimen istuntosalista tai muusta siihen tarkoitukseen varustellusta ja hyväksytystä tilasta. Etäyhteyden järjestäminen tuomarin kodista tulisi suhtautua pidättyvästi. Se tulisi olla mahdollista ainoastaan hyvin poikkeuksellisessa tilanteessa, kuten tartuntatautien leviämisen estämiseksi.

OK 2 luku 16 ja 17 §:t (Etäoikeudenkäynti ja sen julkisuus)

Valmisteluistuntoja on pidetty vakiintuneesti siten, että muut kuin puheenjohtaja ovat osallistuneet istuntoon etäyhteydellä. Kun valmisteluistunto voitaisiin pitää esityksen mukaisesti kokonaan etänä muualta kuin istuntosalista, niukkoja istuntosaliresursseja vapautuisi muihin tarkoituksiin.

Pääkäsittelyn pitäminen etäoikeudenkäyntinä olisi perusteltua ja soveliasta esityksessä mainittujen tilanteiden lisäksi sotilasrikosasiassa poikkeusolojen aikana.

Etäoikeudenkäyntien julkisuuden toteuttaminen on haasteellista ja aiheuttaa huomattavia lisäkustannuksia, koska tuomioistuimen tulee valvoa, ettei yksikään istuntoa etäyhteydellä seuraavista henkilöistä tallenna istuntoa. Tuomioistuin joutuu myös tarkastamaan, ettei yhdenkään henkilön hallussa ole tallennukseen soveltuvia välineitä, ja varautumaan siihen, että joku henkilö haluaa seurata etäistuntoa haluaan ennalta ilmoittamatta. Koska ulkopuolisia henkilöitä ei voida myöskään päästää tuomioistuinten istuntosaleihin ilman valvontaa, tuomioistuimissa tulisi olla riittävä määrää muita tiloja pelkästään istuntojen etäseuraamista varten.

Pakkokeinot ja asianosaisen osallistuminen istuntoon etäyhteydellä ilman hänen suostumustaan (OK 12 luku 8 § ja 14 luku 6 § sekä ROL 8 luku 13 §)

Hovioikeus kannattaa esitystä pakkokeinojen ja poissaolon seuraamusten osalta.

Asianosaisen oikeus kohdata tuomarinsa silmätysten osallistumalla häntä koskevan asian pääkäsittelyyn on yksi keskeisimmistä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusvaatimuksista. Vaikka oikeus ei ole ehdoton, siitä tulisi olla mahdollista poiketa ainoastaan erityisen painavilla perusteilla, kuten erittäin vakavan turvallisuusuhkan vuoksi. Tällaisia uhkia on esiintynyt muun muassa järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvissä asiassa ja lapsia koskevissa asioissa. Koska kyseisiin uhkiin voidaan kuitenkin varautua varsin tehokkaasti ennalta erilaisin turvajärjestelyin, asiaosaisen läsnäolo-oikeuden kumoavan määräyksen antaminen tulisi olla hyvin poikkeuksellista.

Istuntosalissa häiriköivän asianosaisen poistaminen istunnosta on mahdollista tällä hetkellä voimassa olevan lain perusteella. On paikallaan, että asianosaisella turvataan mahdollisuus osallistua istuntoon poistamisen jälkeen etäyhteydellä esityksen mukaisesti.

Video- ja puhelinkuulemisen edellytysten keventäminen (OK 17 luku 41 ja 52 §:t)

Hovioikeus kannattaa esitystä.

Kiviniemi Jyrki 913220331

Allekirjoittaja Kiviniemi Jyrki 913220331
DN: cn=Kiviniemi Jyrki 913220331, c=FI, o=Rovaniemen hovioikeus, email=jyrki.kiviniemi@oikeus.fi
Päiväämäärä: 2024.09.10 10:29:02 +03'00'

Presidentti Jyrki Kiviniemi